

Sămănătorul

Revistă Literară Săptămînală

Sumarul :

N. IORGA. — Originea și marginile polemicilor.

D. MANU. — Poezii (Fecioara cîntă... La Nüremberg.)

MIHAIŢ SADOVEANU. — Cîntecul de dragoste (III).

Dare de seamă :

VALENTIN BUDE. — Trei conferințe ținute de Dionisie Stoica.

M. EMINESCU. — Trei scrisori.

RED. — Notiță literară : Un premiu literar.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

STRADA REGALĂ No. 6, (Hotel Union)

BUCUREȘTI

Abonamentul 10 lei pe an || Numărul 20 bani

Prin administrația «Sămănătorului» se pot procura următoarele opere din cele mai nouă ale d-lui prof. N. IORGA :

1. STUDII și DOCUMENTE :

Vol. I-II. — Istoria propagandei catolice în România cu documente anexate. 5 lei

Vol. III. — Scurtă istorie a Țării Românești până la 1550, cu documente anexate 2 lei

Vol. IV. — Istoria legăturilor dintre principatele române și Ardeal (1601—99) cu docum. anex. 4 lei

Vol. V. — Zapise și scrisori domnești 6 lei

2) Istoria literaturii române din secolul al XVIII
2 volume 20 lei

3) Sate și Preoți din Ardeal, care se poate procura de la Tipografia Göbl cu 2.50

Prin administrația revistei „Sămănătorul” se pot procura următoarele cărți:

L. B.

N. Iorga. — Istoria literaturii române din secolul al XVIII	
2 vol.	20.—
— Istoria populară a lui Mihaiu-Viteazul .	
Ovid Densusianu. — Histoire de la langue roumaine .	20.—
St. O. Iosif. — Patriarhale	2.—
— Poezii	1.50
— A fost odată (poveste în versuri) . . .	1.50
— Romane și cîntece de Heine	2.—
Il. Chendi. — Preludii (articole și cercetări literare) .	2.50
— Inceputurile ziaristiceii romine	1.—
— Zece ani de mișcare literară în Transilvania.	1.50
Z. Bîrsan. — Visuri de noroc (poezii)	2.—
Maria Cunțanu. — Poezii	1.—
Vasile Pop. — Din ocna vieții	1.—
Ion Gabrovanu. — Dina și Dana (nuvelă)	2.—
Ion Adam. — Rătăcire (roman).	3.—
— Sibaris (roman)	3.—
D. Anghel și St. O. Iosif. — Traduceri din Verlaine. .	2.—
H. Ibsen. — Ziua 'nvierii (dramă în 4 acte) traducere. .	1.—
H. Suderman. — Ion Botezătorul (traged. 5 acte) trad. .	1.—
Ion Bogdan — Documente și regeste privitoare la relațiile țării ruminești cu Brașovul și Ungaria. .	6.—
«Sămănătorul» Anul I (1902) vol. I și II	7.—

Sub tipar:

Ion Ciocîrlan. — Pe plaiu. (Schite de la țară).

Dorind ca revista noastră să pătrundă cât mai adânc în sînul poporului românesc, aducem la cunoștința PREOȚILOR, ÎNVAȚATORILOR și STUDENȚILOR — de aici și de peste munți — că Administrația „Sămănătorului“ va tipări pe viitor

O EDIȚIE POPULARĂ

care se va desface numai prin abonament anual cu prețul de 6 LEI, plătiți înainte.

Rugăm ziarele române din patrie cît și de peste munți să aducă această înștiințare la cunoștința publicului cetitor.

1910
100

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUB DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
10 Lei pe an

ORIGINEA ȘI MARGENILE POLEMICILOR

Binevoitorii ai acestei reviste, cari sînt în același timp și apostoli dezbrăcați de patimi ai culturii românești, aprigi apărători ai bunelor moravuri și bunelor maniere, ne-au înfruntat adese-orî, spre învățătura noastră și folosul presei literare, pentru nedreptatea și lipsa de cuviință a atacurilor noastre. Am fi adecă, între neprihăniții și nepărtinitorii noștri confrăți zilnici, săptăminali, lunari și mai rar de cît lunari, niște perversi rătăciți, fără măsură în niște lupte literare lipsite de rost. Și e un strigăt de uimire indignată printre surate, o fățarnică arătare cu degetul, un dopros și o piră pornite din inimă tot așa de curate ca a nevestei lui Putifar, care, cum se știe, a pîrit și ea...

Aceasta mă îndeamnă a vorbi despre regulile polemicii corecte și demne.

Polemică înseamnă luptă. Polemisează omul cinstit care descopere o faptă rea sau o socoteală șireată, o momeală cu meșteșug. Polemisează acela care se vede atacat fără dreptate și-și apără numele bun. Polemisează acela care înfățișează idei ce i se par mintuitoare, dar a căror isbîndă o vede amenințată de cine nu înțelege sau nu vrea să înțeleagă. Polemisează omul de gust în potriiva celor ce mint lumea cu frumuseți false și nesănătoase. Polemisează omul de știință serios contra flecarilor. Aceasta e polemica *bună*, pe care ai datoria de a o începe, de a o urmări, de a o duce la capăt. E ca un fel de poliție socială, literară, științifică.

Ea n'are nimic a face cu polemica intereselor personale jignite sau a vanităților atinse, cu aceia care se războiește din invidie, din josnic simț de răzbunare, sau chiar din mania vrednică de milă de a face rău. Asemenea luptători n'au steag, sau nu îndrăznesc să scoată la iveală pe cel adevărat. E o zadarnică sfărîmare a păcii dintr'o societate, un tărăboiî ordinar, o zgomotoasă petrecere de

tiriie-brîu. Dacă acel care săvîrșește delictul e un om deștept, un scriitor de talent sau un glumeț cu haz, lupta e dusă cu știința efectului ce se urmărește și poate să ajungă scopul nevrednic de a terfeli o reputație în ochii celor mulți, cari socot că adevărul strigă mai tare decît minciuna; dar ea rămîne, fără deosebire de însușiri la reprezentanții ei, o faptă *rea*, urită.

Aceasta în ceia ce privește motivele.

Cit despre hotarele peste care luptătorul nu ar fi îngăduit să treacă, ele *nu* se schimbă după împrejurări, cari sînt felurite. Dacă un agent al puterii publice e dator să fie omenos și față de cel mai cerbicos pungaș, polemistul care denunță și infierează e ținut să înlătore ori-ce slăbiciune cînd își îndeplinește datoria, care e distrugerea *totală* a nedreptății, neadevărului și uriciunii. Căci nu e vorba de d. X sau Y, care e bălan sau brun, care e tînăr sau bătrîn, care îți este rudă ori nu, de la care te poți aștepta la sprijin în carieră sau la huiduituri de stradă, ci de lucruri care *nu* se cade să fie, fiindcă sînt urite, fiindcă sînt false, fiindcă sînt nedrepte, și otrăvesc lumea, în care se strecoară. Poate fi vorba atuncî de răutate sau de cruzime?

Însă, alături de fapta ce chiamă distrugerea dreaptă asupra-î, e omul care a scris, a spus, a făcut acel neadevăr, acel monstru estetic, acea falsificație. Osînda trebuie să-l cuprindă și pe dinsul, și în ce măsură?

Polemistul se poate afla innaintea unui om cu intenții bune. A judecat greșit, socotind că făptuiește bine, a muncit din greu, socotind că în fundul săpăturilor sale a găsit un bulz de adevărat aur, sau, într'un nobil avînt către frumos, s'a înșelat, luînd focuri rătăcitoare drept lumină trainică. Firește că ori-cine trebuie să-și aleagă ținta după puteri. Dar e așa de ușor să-ți cîntărești prea mult puterile. și aceasta se întimplă mai ales în societățile cu o cultură începătoare, unde critica de sine însuși e prea puțin răspîdită și lumea nu îndreaptă pe cei prea cutezători printr'o judecată fără părtinire. Poate cel ce n'a izbutit e chiar în stare să-și găsească altă dată mai bine drumul. În asemenea casuri, așa de dese la noi, omul trebuie să fie cruțat și dojana trebuie să cuprindă mai ales sfaturî bune, îndrumări folositoare.

Lucrul se schimbă cînd ai innainte un om care e lipsit de ori-ce naivitate și stingăcie, care-și dă samă de rătăcirile sale, pe care, înfățișîndu-le ca singurul drum potrivit, le întrebunțează ca să culeagă de la cei ispitiți vama unei reputații nemeritate, unui cîștig material rău cîștigat. Și încă mai aspru trebuie să cadă critica răsplătitoare

asupra aceluia ce se îndărătnicește în păcatul său, fiind-că are interesul s'o facă.

Cu cît talentul său energia vinovatului sînt mai mari, cu cît situația lui e mai înaltă, cu cît vîrsta-î dă mai multă autoritate și lumea e mai deprinsă a-l asculta, cu atît mai puțin se cuvine a-l cruța. Adese ori se impune să explici cartea sau fapta rea prin întreaga viață publică a omului pe care trebuie să-l atingă, spre binele tuturor, o puternică lovitură de dărîmare. Așa se regenerează vremile rele și se pregătesc altele mai bune, iar nu prin compromisuri, combinații și binețe false de oameni atît de «bine crescuți», atît de afabili și de plini de fățarnicie, în cît putrezește sufletul într'înșii.

Imoralitatea intelectuală, falsificarea științifică, insanitatea literară sînt negații care cutează să se acrediteze ca afirmații și care trebuie dezvăluite în toată negativitatea lor vrednică de despreț. Și, dacă păcătosul nu vrea să fie viu, cine poate învinui pe cel ce ar cere și «moartea» acestuia? Căci în ființa incapabilă de îndreptare a unui asemenea vinovat se află ascunsă o întreagă sumă de fapte asemeni, și aceste fapte se cuvine se se împiedece prin sfărîmarea desăvîrșită a trecerii față de public și a încrederii în sine, pe care le-ar fi avînd omul ce pregătește, chiar fără voia lui, acte publice dăunătoare pe terenul educației, literaturii și științei. Zeițele acestea rămîn fără prihană la popoarele sănătoase și înfloritoare, care au, pe culmile lor ideale, un templu pentru dinsele.

Acestea ca o lămurire, din partea mea și a celor ce lucrează aici împreună cu mine, în ceia ce privește atacurile ce au pornit din aceste coloane, pentru a birui mai curînd sau mai tîrziu, și acelea ce vor mai porni, neapărat și în afară de orî-ce considerații de persoane, de orî-ce slăbiciuni, cum le au numai oamenii comozi și fricoși, în ciuda tuturor improșcăturilor de tină ale vrăjmașilor ce-și minîncă inima de ură și a săgeților trimise pieziș de unii prietenii ce nu încap de persoana noastră iubită, — de cîte ori se va cere înlăturarea cu cruțare sau înfierarea dureroasă a unui lucru ce nu se cade să fie, a unei persoane ce nu e chemată să influențeze spiritul public, viitorul nostru național. Și astfel, în toată măsura puterilor noastre, vom fi slujit cu credință neamului, care-și va aduce aminte de noi.

N. IORGA.

POEZII DE D. NANU

Fecioara cîntă

Cînd mîna ta, în treacăt,
În mîna mea o strîng,
De-o spaimă ne 'nșeleasă
Mă înșior și plîng.

În ochii tăi, pierdută
Par'că citesc ceva,
Dar nu știu ce anume
Și cînt în urma ta.

Tu taci, și eă zadarnic
Mă 'ntreb: aū ce să fie?
— Mi-e teamă, mult mi-e teamă
Că te-oī iubi, bădie!

La Nürnberg

La Nürnberg sunt fetele frumoase,
Cu părul negru; genele umbroase
Pe niște ochi catifelaiși și mari, —
Căci a trecut Napoleon al Franței
Cu ceata lui de mîndri militari
Din sudul plin de soare al Provanței.

Căci a trecut, — și s'aū iubit acolo,
În clipa dimineșilor de Mai,
Băluete fecioare-a lui Apollo
Cu brunii furtunatecului Crai...
Treceau să nu mai vie înapoi
Spre stepele Rusii 'n lung convoi:

Eraū husari vestiși cu mîndre steme,
Ostași de bronz, de vieși secerători,
Dar voe nu le dați și lor, la vreme,
Să-și prindă trandafirî la cîngători?
Și-apoi, la oaste rar e sărbătoare:
Un semn, — și iată-ī gata de plecare...

Ca șarpe, pe noptutecele uliși,
Se strînge șirul lung de pretutindenī.
Lucesc în umbră lungile lor suliiși
Și caii mușcă, scapăr' prinși în pîntenī.
La geamuri îi petrec pe-ascuns priviri...
Iar din balcoane, plouă trandafirī...

*Se duc cuceritori 'n lung convoiū,
În zări de ceață 'ncet, încet se șterg.
Vor înota prin ploaie, prin noroiū,
Dar duc în inimă clipe dulci, secrete...
Au sărutat cu foc la Nürnberg,
Căci prea sunt azi nepoatele brunete!*

CÂNTECUL DE DRAGOSTE

III.

Viața tristă de iatac, în umbră și în tăcere, se luminează o clipă la un zvon vesel de glasuri cunoscute. Rădvanele intrau în curte, clătîndu-se ca niște corăbii, în pocnete de harapnic și 'n răcnetele surugiuilor. Apoi boerii bărboși și jupînesele, înbujorate la chipuri, coborîră din corăbii, într'o lumină veselă de soare.

«Să nu deshămați toți caii!» strigă, de pe scările de piatră, Crăiniceanu, vesel; «să rămie două rădvane gata!»

Apoi boerii se îmbrățișară și se sărutară pe bărbii, într'un zgomot mare de risete și de glume; iar jupînesele se grămădiră toate în jurul Anei.

Boierul Irimia Racovanu, mîngîindu-și barba ca omătul, întrebă pe Năstase:

«Ei, cum mai merge gospodăria, ginere?»

— Merge bine, socrule, mulțumim de întrebare.

— «Tot bine să dea Dumnezeu sfîntul!» Apoi bătrînul se apropié de Ana, îi întinse dreapta pentru sărutare, îi sărută fruntea albă. «Auzi că merge bine... dar mie nu-mi place... credeam că-s poftit la o cumătrie... Ia sama, fata tatei, să nu mă dai de rușine...»

Un hohot întins de rîs se stîrni; și jupîn Năstase zise:

«A veni și vremea aceia...»

Apoi toți, vărul Iordachi Stoian, vornicul Ion Irimia, dumnealor jupînii Păscăreanu, Răstoacă, Enescu, Boteanul și cumnatul Dumitru Racovanu, după ce întrebă pe gazde, cu mare grijă, cum merg cu sănătatea, cu lanurile și cu vitele, rămaseră mulțămîți și adăogiră că sunt gata să guste cite ceva.

Apoi, după ce intrară în odaia cea mare, își descoperiră capetele

pieptănate cu cărare la mijloc și unse cu oloîuri mirositoare, își rășchirară bărbile mari, se ușurară de hainele grele și se așezară pe divanuri.

Jupînesele sfătuiau de mult în odăile Anei. Bărbații cu ale lor, ele cu ale lor; bărbatul stă de vorbă cu femeia numai între patru ochi; și atuncea nu vorbesc de trebile țării, nici de ale gospodăriei; — atunci ochii și sprîncenele fac toate belelele.

Așa dar, după ce boerii au gustat mai mult din picioare cîte-ceva, adică după ce au dat gata patru curcani fripți, și după ce au cercat gustul vinului cu cana, Crăiniceanu zise:

«Boeri dumneavoastră, să ne iertați de așa calicie; dar noi să încălecăm pe cai și Jupînesele să se sue în rădvane și, pînă în sară, ajungem la Valea-Seacă. Acolo are să se întindă masă mare; iar pentru mine în zori, să ne pregătim a primi cu plumbi o turmă de mistreți...»

Vornicul Irimia zise: «Să știți că acesta e om cu scaun la cap!» Iar bătrînul Racovanu strigă, apucînd o cană cu vin: «Asta-mi place și mie, ginere... Eh! îmi mai aduc aminte de tinerețe!»

Iar dumnealor, Jupîni Păscăreanu, Răstoacă, Enescu, Boteanu, Stoian și cumnatul Dumitru Racovanu, își rostiră bucuria așa de liniștiți, încît slugile alergară înspăimîntate cu căni pline de vin.

Era, în miercurea aceia de Cireșar, o căldură mîngăioasă de soare și o boare lină stirnia valuri în întinsele mări galbene de grîu. Rădvanele gemeau din încheeturi prin nourii mari de colb și surugii, pe caii mărunți, chiuiau înmlădiindu-și harapnicele negre pe deasupra capetelor pletoase. Boerii jucau înainte, în bustru, pe cai aprigi, și armele lucioase fulgerau la soare; vîntul le purta pletele și le despica bărbile.

Cimpii mari se întindeau în toate părțile, pînă în zări; pe finețe gonia vîntul în valuri adînci; pe-alocuri, în întinderi, se înmlădia o apă limpede și lucie, în care se ogîndiau nourii albi ai cerului, șirul de călăreți și rădvanele grele. În nemărgenire, sub cerul liliachiu, eșia cîte-odată un vultur și plutia în razele calde, pe vînturile ușoare, ca pe o apă. Pe coaste verzii, în preajma apelor, se arăta cîte-un sat tăcut, de-asupra căruia răsăriau cumpene de fintini și clopotnița unei biserici albe; o punte îngustă trecea peste apă; și în fundul valurilor, se ogîndeau răsturnate și casele tăcute, și clopotnița albă, și cumpenile, ca niște cruci strîmbe.

Pe la chindii, intrară în codru, la Valea-Seacă. Pădurea vijiia încet, răspîndind răcoare și miros puternic de verdeață. În răsunsetul adîncurilor, caii de la rădvane mergeau la pas; fugarii boerilor mer-

geaș și ei la pas ; mierle cu ciocul galben tresăriaș speriate de țihlișuri, și grangurii treceaș, ca niște bulgări de aur, prin sulurile de lumină. Cel mai tânăr dintre boeri, Stoian, vărul lui Năstase, prinse a cînta din frunză. Codrul tresări ; doina bătrînă intra în adîncuri ca o undă de durere, clocotind.

În poiana stejarului vechiș, așteptaș slugile și țaraful de lăutari al lui Ilie. Rădvanele se opriră la margine ; boerii descălecară. Jupînesele sprîncenate eșiră la lumină, rumene și vesele ; ochii boerilor scînteiaș în bărbile stufoase. Se așezară pe lăvicere înflorite, de lînă, — pe cînd țiganiș începură a umbla forfota în toate părțile.

Mustața roșie a boerului Năstase se zbîrli și se grămădi sub nasul ascuțit :

«Gligore !

— Aici-ș, stăpîne, zise liniștit Gligori, legănîndu-se, cu mînile în lungul trupului.

— Ai pregătit tot, Gligori ? întrebă boerul.

— «Ampregătit tot, zise Gligori ; mîni, în zorî de zi, începe goana. Pătulul e gata. Dimachi bucătarul a pregătit tot. Am adus un poloboc cu vin de Cotnari, — și a venit și Ilie, măcar că-l cam dureaș coastele...»

Soarele asfinția ; sirme de aur se strecurăș prin desîșuri și însemnaș flori de lumină pe pajiștea, ca buraticul, a poeniș. Codrul răsufia încet, în visul amurgului. Glasurile deșteptaș răsunete adînci, sub bolțile mari. În răstimpuri de liniște, veniaș de departe, din adîncuri, cele din urmă îngînări ale mierlelor. Apoi ultimele luciri ale soarelui se șterseră ; umbrele înserării umplură poiana de taină.

Sub stejarul străvechiș, robiș aprinseră un foc mare ; pînze albe se întinseră pe verdeăț și cheful începu.

Dintru'ntiș, făcură ca Turcul : mîncară în tăcere ; apoi își veniră în fire : se puseră să soarbă vin, să mînințe și să vorbească. Curcanii grași și giștele grase par'că învieaș : se făceaș nevăzute într'o clipă ; iar vinul, slavă Domnului, venia gîrlă și se ducea gîrlă !

La așa petrecere, fie-care își aduse ami. te de alte petreceri ; deci fie-care începu să povestească.

Beaș, povesteau și rideaș odată toți. Numai jupînesele tăcute, bucuroase că au părăsit umbra și tăcerea, vorbeiaș în șoaptă, împărtășindu-ș supărările.

Poiana vuia de glasuri și de hohote ; iar focul uriaș punea o pînză mare, rumănă, peste veselia și peste bărbile boerilor.

Dar de-odată se făcu tăcere : alăutele și cobzele murmurară, iar cobuzul de os umplu de flori bolțile răsunătoare. Pe fețele galbene

ale țiganilor, treceau undele de lumină și sclipiau în pletele negre și lucioase. Ilie, cu chipul pălit de o mihnire adâncă, cu ochii unezi, plini de foc, sta înainte. Alăutele și cobzele murmurară, și, în adinca tăcere care se întinse, Ilie rămase cu ochii pironiți asupra focului și mina, tremurând ca o coardă, începu să poarte arcușul pe strune.

Codrul bătrîn tresări; prin adincuri trecu un fior melodos, apoi rămase o tăcere de moarte, ca înaintea unei furtuni. Și, în tăcerea mare, alăuta lui Ilie prinse a spune o durere mistuitoare ca moartea; cobzele o mingăiau duios, iar cobuzul scotea țipete încete, ca o ființă chinuită.

Doina plîngea pe strune, talmăcind o durere adâncă; creștea tremurînd și gemînd, alerga în plîngerî viforoase prin inimile tuturor; apoi slăbi, chinuită, pătimașă, pînă ce se stinse într'o adiere jalnică, ca un oftat.

Bătrînul codru părea că ascultă. Apoi, după ce liniștea se întinse prin frunzișurile negre, trecu un susur duios, ca o înginare depărtată de ape. Focul ardea liniștit, rumenind poiana neagră. Boerii își mingăiau bărbile, cu gîndul la trecutul pentru totdeauna prăpădit; jupînesele încremenise în lumină, și se deșteptară cu oftări grele, cînd melodia contenî.

«Ginere», zise bătrînul Racovanu, «țiganul ista face o moșie... Cum îl chiamă?... Ilie... Bre Ilie, vină'ncoace, iaca cincî galbeni de la mine... La inimă m'a ajuns...»

Ilie se apropié încet, cu capul gol, și bătrînul îi zvirli aurul în pâlărie.

«Dar ia întrebă-l», zise Năstase rizînd, «i-i dragă tare? Ți-i dragă tare, Ilie? — Tace. I-i dragă tare; chiar îl dor coastele de atita dragoste...»

Boerii începură a rîde, apoi cinstiră un rînd de pahare. Ilie se întorsese la locul lui și privia, de-acolo, cu ochi licăritori, pe Ana.

Vinul curgea gîrlă; ochii sticliau. Apoi, într'un tîrziu, bătrînul se sculă iar:

«Săracele mele picioare!» zise ei, «vor să-și aducă aminte de tîne-rețe... Văd că cei tineri așteaptă... Oare nu vi-i rușine? — Fetele moșului, ce stați așa de amărîte acolo? — Dragă Ilie, ia zi-i una să rămîn numai în papuci și să joc pînă ce m'oiu pune jos...»

— Să trăești, tată Irimie! — strigă Năstase, aici ai adus-o bine!»

Boerii cei-lalți își lepădară giubelele. Și Ilie începu să zică cu foc un briuleț de tremura frunza poeni. Și jupînesele, săriră grăbite de pe la locurile lor și se agătară de grumajii boerilor, — și, mai întîiu,

tot pe loc, pe loc, pe loc, — apoi tot mai repede, pînă ce părău un vîrtej negru în bătătura rumână a flăcărilor.

Pe urmă, vinul prinse iar a curge; ba dumnealui cumnatul Dumitru Racovanu se sculă și cu glas mare strigă că nu-î mai place vinul din pahar. De aceia, pe urmă, a prins a bea vinul cu conduri jupinesei sale.

După briuleț, lăutarii ziseră o bătută, pe urmă un cărășel; clo-cotia poiana de cîntece și de glasuri.

Apoi țigani răsăriră, ca din pămînt, cu plăcinte calde, învîrtite și poale 'n briu. Un rînd de plăcinte și un rînd de vin,— pînă ce picioarele se muiră și glasurile se înduioșară.

«Ilie! «strigă bătrînul Racovan,» zi-î unul strașnic, să mă ajungă colea, să-mi aduc aminte de cea primăvară și de cea tinerețe!»

Ilie începu de dragoste. Se făcu iar tăcere și boerii prinseră a-și mîngîia bărbiile ude de vin. Din alăuta țiganului, izvoră o melodie mihnită, un freamăt încet de durere, o îngîinare jalnică și obosită, ca suspinele ultimelor vînturi de toamnă.

Trupul lăutarului sta ca de piatră, numai minile se purtau și numai ochii, adînci, sălbatici, țintiau pe Ana, mistuiți de un foc de moarte. Jupîneasă fu isbită de focul lor dureros și rămase cu ochii la chipul slab al țiganului. Privirile aprinse o ardeau și-î făceau rău, dar nu putea să-și deslipească ochii de la ele.

Năstase ridicase capul. Băgase de seamă că, în poiană, răsuna aceeași melodie pe care a auzit-o, cu cîte-va zile în urmă, pe malul rîmnicului. Ochii lui, în cari treceau sclipiri de oțel, stăteau pironiți asupra jupinsei.

În lumina poenii, glasul lui Ilie se înalță, plin de durere.

«Cit oîu trăi, să iubesc,
Că, de-oîu muri, putrezesc!...»

Două lacrimi limpezi sclipiră în genele lungi ale Anei; prin ochii lui Crăiniceanu trecu un fulger de minie și sprincenile se lăsară pe luminile ochilor. Minile lui se întinseră îndărăt, spre arme, pe cînd melodia țiganului se stîngea, într'o aîurare nebună.

«Să trăești, Ilie!» strigă bătrînul; iar ceilalți boeri puseră mina pe pahare. Numai Năstase se ridică, cu privirile crunte, și se îndreptă, cu pași rari, clătîindu-se, spre lăutari. În dreapta lui vînjoasă fulgera un hanger.

Toți se uitau mirați, fără să priceapă. Năstase învîrti hangerul pe

de-asupra capului, apoi se opri și se uită țintă la țigan. Ilie se lăsase zdrobit jos, era galben și tremura, cu ochii arzători asupra Anei.

Mustața roșie a lui Crăiniceanu se sbirli și se grămădi sub nasul ascuțit.

«Ilie!» strigă el, » ți-î dragă tare? — He, he, he! Ilie, ia mai cîntă ceva de dragoste, Ilie...»

În glasul lui sălbatic, fierbea minia; ochii crunți, sub sprincenele dese, aveau sclipirile unui ochi de lup. Ceilalți boeri se ridicase și priviau cu mirare, clătînindu-se.

Ilie își lunecă o clipă privirile spre Crăiniceanu și pricepu; apucă alăuta tremurind; prin ochii lui negri, trecu o lucire de nebunie; se întoarse spre Ana și prinse iar a cînta, cu chipul pălit de o mîhnire de moarte. Toți stăteau ca niște stane în bătaia jocului, iar cîntecul tremura pe strune, ca un bocet.

«Așa-i că'nțelegi, Ilie?» strigă Crăiniceanu. Făcu trei pași mari, ridică hangerul scinteetor și-l repezi în pieptul lăutarului.

Scripca pocni și căzu în iarba umedă; Ilie gemu și se lăsă pe spate, într'o tăcere de moarte, pe cînd toți priviau cu ochi mari, ca într'un vis de groază. Un pirău de sînge țîșni și udă alăuta sfărîmată; apoi țiganul se svircoli, se întoarse pe pîntece, se ridică în brînci și-și aținti ochii pe moarte asupra Anei, care tremura, galbenă ca turta de ceară. Apoi glasul lui stins gemu, pentru cea din urmă oară, o frîntură nedeslușită de cîntec. Pe gură năvăli un val de sînge, trupul se răsturnă pe spate și rămase răstîgnit, cu brațele în lături, în iarba umedă, cu ochii sticloși în sus. spre podul de frunze.

Bunicul își intrerupse un răstimp povestirea, pe cînd o șoaptă plină de mîhnire venea de departe, pe cununile frunzișurilor. Căraușii stăteau tăcuți, în lumină, cu ochii duși. Boii rumegau în dosul carelor.

Bunicul zise, încet:

«A doua-zi, a fost vinătoare mare: au împușcat șapte mistreți; iar Ana și celelalte jupînese stăteau și se uitau din pătul... Pe Ilie l'au îngropat sub stejarul bătrîn... uite colo... Stejarul s'a risipit, a rămas dintr'însul numai un ciot ars; acolo dorm ș'acū ciolanele țiganului...»

Apoi bunicul tăcu, și rămase pe gînduri.

Din adîncuri, veni plîngerea singuratică și duioasă a bubnei, ca o chemare omenească. Departe, se auziau, ca în vis, ape fierbînd în răstoace. Focul zvîrlia, din cînd în cînd, fulgere asupra desișurilor. Prin codrul bătrîn, treceau oftări încete...

Cărăușii sforăiau de mult pe lingă foc; bunicul veghia încă, rumenit de cele din urmă tresăriri ale luminiî. Într'un tirziu, întrebaî, cam cu teamă:

«Bunicule, oare jupîneasă Ana a plîns?»

— Culcă-te și dormî! «mormăi bătrînul, î-auzî, țîpă cucoșîi sălbaticî... E tirziu!»

Multă vreme n'am putut să dorm. Cu ochii deschiși mari, mă întorsesem spre colțul poenîi, unde odinioară se ridica stejarul străvechiu. Într'un tirziu, prin bolțile codrului, începu să treacă o îngîinare de jale, și mie mi se părea că, deasupra mormîntului singuratic, se desface tăcută din picla nopții năluca lăutarului, cu fața păltă de o mîhnire de moarte și c'o floare de sînge pe pîept.

MIHAI SADOVEANU.

Errata. În n-l. trecut, s'a strecurat o greșală de tipar în nuvela d-lui Sadoveanu, și anume: la pag. 600 rîndul 10 de jos, este a se citi: «își îndreptă asupra stăpînului ochii ei arzătorî...».

DĂRI DE SEAMĂ

Trei conferințe teosofice de DIONISIE STOICA. — Budapesta. Tip. «Poporul Român», 1903.

Nu de mult îmi căzu 'n mînă broșura d-lui Dionisie Stoica: *Trei conferințe teosofice*.

Din capul locului o spun: este o carte rea aceasta, din obicinuitele două puncte de vedere: al fondului și al formei. E un volumaș care nu merită a i se face reclamă prin recenziuni. Dacă totuși scriu o dare de samă despre aceste nenorocite conferințe teosofice, o fac, de oare-ce știu că 'n Ardeal se bucură volumul d-lui Stoica de oare-care trecere. Un jurnal de peste munți l-a recomandat publicului, deși cu rezervă. De altă parte, tonul patriotic al d-lui Stoica și unele pasage relativ bine scrise (Domnia Sa are și momente lucide) pot face simpatică broșura de care e vorba și care constituie un fel de pericol social, «pentru-că nu ne poate fi indiferent, cînd vedem că poporul de rînd cade victimă apostolilor nazarenî, clasa industriașilor și o parte însemnată a agricultorilor cade victimă apostolilor socialiști, iar generația tînără cu cultură academică — buîguelilor teosofice. (v. foiletonul d-lui Delaletca în «Gazeta Transilvaniei», 31 Iulie 1903). Tot în acel foileton e vorba de un domn Weisz, de origine din Arad, actualmente negustor în Berlin; acest Evreu țînu o conferință teosofică în Brașov și la sfîrșitul ei împărtăși d-lui Delaletca informația primită dela doi «teosofi romîni» din Budapesta: că printre romîni se bucură teosofia de mare trecere.

Prin urmare, nu fondul de idei, ce se caracterizează prin naivitate copilărească, prin confuzie și «prin salturi capricante», cum ar zice ilustrul Ionescu-Gion, nici stilul plin de germanisme al d-lui Dionisie Stoica mă fac a mă ocupa de broșura d-sale, ci faptul că ea poate influența în rău publicul, poate zăpăci mai ales tineretul.

* * *

Cele trei conferințe sunt dedicate domnului S. S. în semn de iubire și «ca recunoștință a convingerilor sale filosofice». Dedicăția promite mult. Să vedem prefața (căci un Român, ce se respectă, nu poate publica o carte fără vre-o prefață mai mult sau mai puțin discutabilă și banală). Autorul e împins «de dorul de a face părtași ai adevărului și pe alții, care sunt dispuși».

Asta presupune, că d-lui se află deja în posesia adevărului. Vom vedea. Dorul de a face un mare serviciu neamului românesc l-a îndemnat pe d. D. Stoica, să țină și să publice trei conferințe teosofice.

Avem a face cu un creștin, care pentru neamul său a fost în stare a se face ridicol. Într'adevăr, o mai mare confuzie de idei, mai multe contradicții (de multe ori pe aceeași pagină), o limbă așa de puțin estetică, rare ori putem găsi în vr'un volum scris românește.

Vederile acestea teosofice sunt vechi de alt-cum ca atari, nouă numai în modul cum să presintă.»

Cel ce judecă după modul cum își prezintă D. Stoica ideile împrumutate și rău digerate, îi poate da sfatul, să pue condeiul în pensie, să-și ia alt instrument, bunăoară : sula ori acul.

Dacă vrea într'adevăr d. Dionisie Stoica, să facă neamului românesc un serviciu, atunci să nu mai scrie. (E un serviciu negativ acesta, dar totuși important).

Sărmană limbă românească !

O fi ea «dulce și frumoasă» unde-o fi, dar *nu* în conferințele d-lui Stoica.

Sărmana filosofie ! cum a maltratat-o acelaș domn !

La sfârșitul prefeței zice D. Stoica : «pot afirma cu deosebită mîngăere, că toate cele înșirate pe paginile următoare nu-s combinații fantastice, clădite în aer, ci adevăruri nepieritoare.»

Între altele, chiar și afirmația asta făcută «cu deosebită mîngăere» face suspecte vederile sale teosofice. Mî-aduc aminte de-o anecdotă. Țiganul Coșcovel furase un purcel de la un român. Într'o zi 'l zărește Românul (care nu descoperise încă hoțul) pe țigan și-i strigă : Măi Coșcovel !

— Ce purcel ? întrebă țiganul, simțindu-se cu musca pe căciulă, *nu* ți-am furat nici un purcel ! «Vederile teosofice *nu* sunt combinații fantastice, clădite 'n aer.»

«Vederile teosofice, lucrul tare natural, aū aflat *suflete*, ori mai bine zis *intelecte*, cari li s-aū împotrivit și de sigur vor afla și d-aci încolo».

Un ast-fel de suflet, ori mai bine zis intelect, are onoarea a fi subsemnatul, care consideră vederile teosofice *potrivite* pentru un individ eșit de curînd din balamuc, făr' a fi fost pe deplin tămăduit, sau potrivite pentru alt individ, care se cuvine cu adevărat a fi primit în balamuc.

Ceva mai sus (tot în prefață) e vorba de scrierea M. S. reginei—poetei Carmen Sylva : «*Geflüsterte Worte*», unde «toate afirmările mele (ale d-lui Dionisie Stoica) sunt aprobate în mod evident.»

Hm ! adecă M. S. Regina nu numai ar fi auzit sau citit părerile d-lui Stoica, dar le-ar fi și aprobat, și încă «în mod evident !» Dar de ce nu ?

Să trecem la introducere (căci volumașul cu pricina cuprinde: o dedicație, o prefață, o introducere, trei conferințe, o încheiere, un adaus, dar mai ales multe minunății. Mai lipsesc: o tablă de materii și errata).

«În sensul vederilor teosofice s'a scris în literatura europeană deja de mult. Astfel amintesc pe Sophokles, Bulwer, Shakespeare, Goethe, Dante, Giordano Bruno, Sienkiewicz etc. etc.»

Pe toți aceștia și mai pe sus de toți pe Crist, îi revendică d-l Dionisie pentru teosofie: «Învătăturile lui Cristos **întru nimic** nu să abat de aceste vederi» (adecă de la cele teosofice).

E grav, cînd poate cineva afirma astfel de eroare manifestă.

Sunt oare autorii citați pur și simplu teosofi?

Îl întreb pe d. Stoica. E oare logic, să-i atribuî autorului ideile ce el le pune în gura vre-unui erou de tragedie, sau de roman? Dacă în Faust d. e. e vorba de vrăjitori, demoni, «magie neagră» cum ar zice fruntașul teosof Dr. Fr. Hartmann (v. «Die weisse und schwarze» Magie cit. de Stoica), mai departe, de farmece, spirite etc., — urmează oare de aci că Goethe e teosof?

Nu distinge d. Stoica domeniul poeziei, al fantasiei de cel al științii și filosofiei? De și se ating une-ori aceste domenii, totuși nu-s de loc identice. De și în Faust avem a face și cu elemente mistice medievale, Goethe numai teosof nu este, ci-i poet și filosof. Goethe e panteist în sensul lui Spinoza, e un precursor al darwinismului, e monist în sensul lui Haeckel. Despre ideile filosofico-naturale ale lui Goethe a se vedea: Ernst Haeckel: «Vorträge und Abhandlungen, Welträtsel, Natürliche Schöpfungsgeschichte».

În romane, drame, poeme pot avea loc elemente mistico-teosofice, care în filosofia științifică n'au ce căuta, afară de cazul, de cumva e de dorit să se renoiască neoplatonismul, gnosticismul și unele sisteme mistico-teosofice medievale (Paracelsus, Van Helmont, Iakob Böhme).

La baza filosofiei științifice e legea de granit a causalității naturale, lege pe care teosofii o calcă în picioare cu aiurările lor ridicole și deplorabile. Știu bine, că unii teosofi *pretind*, că rămîn în cadrele științii naturale, că vorbesc de darwinism, de evoluție etc. Dar vom vedea, ce concluzii scot ei din aceste teorii. Tot în introducere ne înșiră d. Stoica un lung pomelnic de nume de ale Europeanilor și Americanilor cari au adoptat teosofia importată din India. Din *Adaus* încă putem vedea, în ce ape să adapă d. Stoica.

Cum trebuie să impună de grozav onoratului, p. t. public cititor român, mai ales celor fără sens critic, fără educație filosofico-științifică, nume exotice ca: doamna H. P. Blawatsky, H. I. Olcott, W. O. Judge, A. P. Sinett, C. W. Leadbeater etc. Pronume dublu! Nume cu y! Asta nu-i lucru puțin. Într'adevăr. *ceva* din India, trecînd prin *America*, Anglia și Germania, ajungînd la d. Dionisie Stoica «din inteligența și elita romînă a Budapestei» și de la dînsul pornînd în toate direcțiile vînturilor la toate ramurile neamului românesc, *asa ceva* trebuie să impună celor săraci cu duhul, cari cred că tot ce-i tipărit e și adevărat; așa scrie la carte!

Vorbe misterioase ca: stava, carma (hocus, pocus) fac tot-d'auna senzație, dar mi-te cugetări ca asta: «Or-ce lucru *individual*, fie aceasta atom, om, popor, lume, or sistem solar are carma sa!» (v. pag. 64).

Înșirarea aceasta mi-aduce aminte de o observație ironică a lui John Stuart Mill pe socoteala celor zece categorii aristotelice. Mill se exprimă, de nu mă'nșel, cam ast-fel: Categoriile lui Aristotel sunt nelogice, întocmai cum este următoarea divisiie a animalelor «Toate se împart în patru clase: în *vertebrate*, în *mamifere*, în *cai* și'n *pony*».

Dacă D. Stoica vrea să facă senzație cu vorbe exotice, îi recomand pentru a doua ediție a conferințelor următoarea propoziție, pe care tot Mill o întrebuițează, în contra acelor care *cred ceea ce nu înțeleg*, prin urmare ar trebui să-i creadă și propoziția:

«Humpty Dumpty este un abracadabra.» D. Stoica zice saū declamă tot în introducere: «Sint neobosiți Englezii în căutarea adevărului, nu cunosc margini Nemții în profesarea vederilor înalte, Italienii ș. a. le primesc cu sete, numai noi să n'avem nici barem cunoștință de această mișcare europeană atit de binecuvintată!?» Cu alte vorbe: «Numai noi să n'avem faliții noștri»—intelectuali? (v. Caragiale, Scrisoarea pierdută Actul III, Scena 5).

«Nu numai, că e frumos a cunoaște teosofia, dar e și de cea mai mare trebuință și încă din punct de vedere național.»

Așa să fie? Cum stă teosofia cu logica? Pe ce se întemeiază teosofia? La întrebările acestea voi răspunde într'un număr viitor al «Sămănătorului».

Acum mă mărginesc a mai cita ceva: «Știința adevărată se înțelege de la sine și n'are lipsă de nici o documentare. Aci zace cheia teosofiei», zice frunțașul teosof Franz Hartmann, și la asta adaogă d-l D. Stoica: «E de lipsă ca să-mi documenteze cine-va existența?» (pag. 28). Adinc de tot!

Așa dar, teosofia nu umblă după dovezi, ca ori-care nenorocit de sistem.

Teosoful ciștigă prin inspirație, intuiție «adevăruri», adincî, înalte. El *simte* adevărul. E și mai comod așa. Dovezi se pot aduce pro și contra, prin urmare la ce-s bune?

Spre a face știință ori filosofie, îți frămîntî creerii cu tot felul de argumente etc., pe cînd teosof te poți trezi așa, din senin. Te-apucă teosofia în anumite momente. Suferi d. ex. de friguri, aiurezi nițel, dai ochii peste cap, faci spume la gură, debitezi ineptii, iacă-mi-te mare teosof!

Destul de astă-dată! Nu cred că trebuie să expun și să supun unei critici mai detaliate cele trei conferințe.

Totuși, dacă nu mi-au părut instructive conferințele teosofice, nu înseamnă, că nu-s distractive.

Citind proza D-lui Stoica am ajuns, în sfîrșit, la constatarea următoare:

Broșura cu minunățiile acestea poate sta cu cinste alături de broșura cu minunile Sfintului Sisoe.

VALENTIN BUDE.

TREI SCRISORI ALE LUI EMINESCU

Viena, în 10 Februarie 1872.

Scumpii mei părinți,

Astăzi es pentru prima oară din casă după o troahnă îndelungată și după o desăvîrșită lipsă de apetit, care-a ținut mai două-zeci de zile. Înainte de două zile am început a avea un apetit mai bun și acum reîntro în obicinuițele de mai nainte și în traiul ce'l duceam înainte de boală. Mă simt mai tare, și gălbinaea e ca și dispărută de pe piele și din față, numai în albul ochilor se mai vede.

Vaș fi scris mai de mult, dar eram într'o stare sufletească atit de amărită și de răutăcioasă din cauza boalei mele, încit mai mă teameam să vă scriu sub inspirațiunea acelei rele dispozițiuni. Mai

adaog, că scrisoarea D-voastră cea din urnă, în care mi se comunică lucruri așa de triste. mi-a mărit boala și mă făcură și mai oțărit de cum eram.

Nimeni nu venia la mine, pentru că oprisem pe orî și cine de a veni, și ast-fel rămăsesem numai în prada cugetelor și închipuirilor mele, care numai senine nu puteau fi.

Doctorul mi-a spus, că principala cauză a boalei mele a fost izolarea deplină în care trăiesc și încunjurarea societății și a oamenilor. Eū nu cred să fie asta. E drept că nu mă duc de cît foarte rar în adunări, însă totuși mă duc cite odată.

Vă rog și de astă-dată ca să-mi trimeteți banii cam așa, ca pe la 25 a lunii să-î capăt, căci, de și vă va fi făcînd greutăți, totuși nu știți cît de mult bine imi faceți cu aceasta. Ori-unde locuiesc, e natural că aceia trebuie să fie oameni săraci, cari așteaptă ziua în care am să le plătesc locuința ca pe o sărbătoare, căci în genere e una din resursele lor principale. Acum locuiesc asemenea la niște oameni foarte de treabă, căci în decursul boalei mele au fost modele de amabilitate, dar sunt foarte săraci. Eū nu le pot răspunde alt-fel la amabilitatea lor de cît cel puțin prin punctualitate.

Ba chiar, dacă ați anticipa și mi-ați trimete vr-o trei galbeni după primirea acestei epistole, iară restul pe la 25, cum am spus, ați face foarte bine — se înțelege, dacă, în împrejurările Dv. grele, vă este este cu puțință. După cum veți fi înțeles, am nevoie de o restaurare cum se cade, și sunt multe lucruri, care ar putea s'o grăbească și de cari trebuie să mă lipsesc, din cauze lesne de gicit.

Sărutîndu-vă minile și îmbrățișînd pe Șerban și Mateiu¹⁾, rămîn al D-voastre

Supus fiu :

MIHAI.

Viena, 8 April 1872.

Iubite tată,

Fiînd-că se încep înscrierile în semestrul al doilea, Vă rog pentru suma obicinuită de 8 galbeni, care-mi trebuiesc la începutul fiecărui semestru pentru plata banilor colegiali. Nu vi i-am cerut înainte pentru că, poate, v'ar fi venit greu de a mi-î trimete de odată cu banii lunari.

Esențial este, că trebuie să-î capăt în grabă, adică înainte de închiderea inscripțiilor, cari din cauze neprevăzute de întîrziere, se vor închide înainte de vreme.

De cînd s'a început căldurile de primăvară, eū m'am îndreptat foarte mult și ast-fel se vede că scap de toate relele cite m'au bîntuit în iarna aceasta. Noutăți nu am de a vă spune, de cît doar că scumpetea devine din zi în zi mai nesuferită. Mi-ar trebui un pardessus, pentru-că pe o vreme așa caldă nu pot umbla cu paltonul, apoi nu e nici atît de cald ca să pot umbla numai în jachetă.

Îmbrățișînd pe toți și sărutîndu-vă minile, rămîn al D-voastre

supus fiu :

MIHAI.

¹⁾ Frații lui.

Berlin, în 18 Iunie 873.

Scumpii mei părinți,

De două ori am scris lui Iorgu și n'am căpătat nici un răspuns, așa în cit nu știu cum vă aflați acasă și tăcerea fratelui mă imple de neliniște. Afară de aceea i-a scris și Șerban de două ori și, după cum mi-a spus înainte de vr'o 4 zile, nici el nu căpătase încă răspuns. Vă rog dar a mă scoate din această neliniște și a-mi răspunde numai de cit în urma primirei scrisorii de față. Pe la finea lui August sau începutul lui Septemvrie gîndesc că mi-oiu isprăvi esamenenele și m'oiu întoarce 'n țară. Aștept cu nerăbdare capătul vieții mele de student, care de sigur că pentru mine numai plăcută n'a fost.

Pe Șerban îl văd rar, căci șede foarte departe de mine. Dacă vorbesc cu el despre afacerile lui, el nu mă clarifică nici odată într'atita ca să știu ce are de gînd să facă. Ceia ce știți D-voastră despre el, știu și eu... și nici cred ca să-i fi descoperit el vr'unui om din lume tot ce gîndește. Ast-fel el o duce destul de pasabil; are amici, cunoștințe cu doctori germani și societatea lui e foarte căutată. El e și membru la o societate științifică-medicală. Ce sunt Romîni, cari învață medicina aicea pe lîngă el? Pot să zic, că dispar... Și, cu toate acestea... Eu o spun curat: nu'l înțeleg și pace. Eu gîndesc că n'ar avea de cit să se presinte aici la Universitate, pentru ca să-l facă de trei ori Doctor, dacă nu este încă. Aici în Berlin poartă acest titlu fără ca cine-va să i-l contesteze, scrie rețete, face chiar visite, căci după legile prusiane -i este permis aceasta, se 'nțelege că sub responsabilitatea sa personală. Dar presupunem c'ar rămînea chiar aici, ce viitor îl poate aștepta în mijlocul unui oraș unde sunt atîția alții?

Așteptînd un grabnic răspuns, vă sărut minile, sărut pe Iorgu, Harieta și Aglaia (care pare că e acasă), și rămîn al D-voastre

(Din «Almanach literar pe anul 1903» Cernăuți).

supus fiu

MIHAI.

NOTIȚĂ LITERARĂ

Un premiu literar. — Comitetul Societății pentru fond de teatru romîn a decis să acorde un premiu de 500 coroane pentru cea mai bună piesă dramatică romînă, originală, din cele ce i se vor presenta pînă la 1/14 Iunie 1904, în următoarele condițiuni: 1) Motivul piesei să fie romînesc; 2) În privința extensiunii piesei, precum și a genului ei (comedie, dramă, tragedie, farsă etc.), nu se pune autorului nici o restricțiune; 3) Piesa premiată se va tipări de către Societatea pentru fond de teatru romîn; 4) Manuscriptele să se trimită la adresa secretarului Societății, D-l Dr. Iosif Blaga, profesor în Brașov; 5) Manuscriptele să fie scrise clar și legibil pe o singură pagină; 6) Candiadații vor alătura la manuscript un plic pecetluit, avînd pe avers titlul piesei, iar în lăuntru numele complet și adresa exactă a candidatului.